

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

РЕКА ЛЕСЯ ІГОРІВНА
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 351.77:005.94
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ІНКЛЮЗИВНЕ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ПРОЦЕСАХ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

Л. І. РЕКА
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
ЗАХАРІНА Оксана Володимирівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

кандидат економічних наук, доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **РЕКА Лесі Ігорівни** допущено до захисту.

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» грудня 2024 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я, прізвище)

«_____» грудня 2024 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **РЕКА Леся Ігорівна** захистила
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Анастасія ПРУТ
(власне ім'я, прізвище)

АНОТАЦІЯ

РЕКА Л. І. Інклюзивне публічне управління: забезпечення участі громадян у процесах прийняття рішень. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування. – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

Визначено концептуальні засади інклюзивного публічного управління та його роль у забезпеченні рівних можливостей для участі громадян у процесах прийняття рішень. Досліджено сучасні моделі залучення громадськості, а також проаналізовано міжнародний досвід впровадження інклюзивних практик. Запропоновано рекомендації для впровадження інклюзивного публічного управління в Україні.

Ключові слова: інклюзивне публічне управління, участь громадян, інклюзія, громадська активність, міжнародний досвід, цифрові інструменти.

SUMMARY

REKA L. Inclusive public administration: ensuring citizen participation in decision-making processes. – Qualification work on the rights of the manuscript. Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

The conceptual principles of inclusive public administration and its role in ensuring equal opportunities for citizen participation in decision-making processes are defined. Modern models of public involvement were studied, as well as international experience in the implementation of inclusive practices was analyzed. Recommendations for the implementation of inclusive public administration in Ukraine are offered.

Keywords: inclusive public administration, citizen participation, inclusion, public activism, international experience, digital tools.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ІНКЛЮЗИВНЕ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ	8
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД МЕХАНІЗМІВ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ	13
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	20
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ	22
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	36
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39
ДОДАТКИ	45

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Інклюзивне публічне управління сьогодні стає одним із найважливіших напрямів розвитку державної політики у демократичних країнах. Успішне управління більше не обмежується виключно функціями державних органів, воно потребує залучення всіх зацікавлених сторін, зокрема громадян, до процесу прийняття рішень на різних рівнях – від місцевого до національного. Залучення громадян забезпечує більшу прозорість, підвищує рівень довіри до державних інституцій та сприяє створенню справедливого суспільства, яке відповідає потребам усіх його членів.

Інклюзивне управління базується на принципах рівності, відкритості та участі, а також спрямоване на забезпечення доступу всіх громадян до можливості висловлювати свої інтереси та впливати на рішення, що впливають на їхнє життя. Це стає особливо актуальним в умовах глобалізації, коли соціальні, економічні та політичні процеси ускладнюються, а роль громадянина у формуванні державної політики потребує постійного перегляду та адаптації. Інклюзивне управління також є відповіддю на виклики сучасного суспільства, яке характеризується зростанням соціальної нерівності та необхідністю захисту прав різних соціальних груп, включаючи національні меншини, людей з інвалідністю та інші категорії населення.

В Україні інклюзивне публічне управління є відносно новою концепцією, яка активно розвивається в межах державної реформи децентралізації та впровадження електронного урядування. На сучасному етапі реформування публічного сектору особливе значення надається залученню громадян до місцевого самоврядування та процесу прийняття рішень. Це дозволяє створювати стійкі механізми підтримки й розвитку громад, посилювати прозорість і відповідальність органів місцевої влади, що особливо актуально у контексті політичних і соціальних трансформацій, які відбуваються в країні. Інклюзивне управління має велике значення не тільки на національному рівні, але й на місцевому, адже саме на місцевому рівні найгостріше відчуваються

проблеми, які потребують негайного вирішення, та визначаються ключові аспекти, що впливають на якість життя громадян.

Вивчення інклюзивного управління також має велике значення для формування національної стратегії сталого розвитку. В умовах зростаючої соціальної нерівності, регіональної диспропорції та викликів, пов'язаних із внутрішньою міграцією, особливо важливим стає забезпечення рівного доступу до ресурсів та можливостей для всіх громадян. Інклюзивне управління сприяє підвищенню соціальної згуртованості та зміцненню демократичних процесів, оскільки громадяни не лише спостерігають за змінами, але й мають можливість активно впливати на них.

Наукові дослідження у сфері інклюзивного публічного управління та ролі місцевих органів влади є важливим напрямом сучасної політичної та юридичної науки. Зокрема, значна кількість робіт зосереджена на аналізі концепції інклюзивності в публічному управлінні, серед яких варто відзначити праці таких науковців, як В. В. Ксендзук, К. М. Войціцька, І. Г. Сергієнко, О. О. Шевченко, М. В. Корнієнко, О.В. Кузьменко та інших.

Метою дослідження є вивчення механізмів забезпечення інклюзивного публічного управління в Україні.

Завданнями дослідження, що спрямовані на досягнення мети є:

- проаналізувати теоретичні аспекти інклюзивного публічного управління та його значення для розвитку місцевих громад в Україні;
- дослідити механізми залучення громадян до процесів прийняття рішень на місцевому рівні;
- оцінити роль місцевих органів влади у створенні умов для інклюзивності та активної участі населення;
- розробити рекомендації щодо удосконалення практик інклюзивного управління в контексті української системи місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є дослідження ролі місцевих органів влади у впровадженні інклюзивного публічного управління.

Об'єктом дослідження є процеси інклюзивного публічного управління в Україні, зокрема участь громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні.

Методи дослідження. У даному дослідженні було використано метод спостереження, який дозволив визначити дійсні процеси залучення громадян до управлінських рішень на місцевому рівні. Метод порівняння був застосований для аналізу механізмів участі в Україні та в інших країнах, що дозволило визначити найбільш ефективні практики. Абстрагування допомогло узагальнити різні форми участі та інклюзивні підходи до публічного управління.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень за темою кваліфікаційної роботи доповідались на трьох науково-практичних конференціях, за результатами яких опубліковано три наукові праці.

Практичне значення отриманих результатів полягають у визначенні конкретних кроків і рекомендацій, які можуть бути застосовані для розвитку інклюзивного середовища в українських містах.

Елемент наукової новизни дослідження полягає в комплексному аналізі механізмів громадянської участі в публічному управлінні в Україні з акцентом на інклюзивні підходи, що забезпечують залучення вразливих груп населення до процесів прийняття рішень.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 45 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ІНКЛЮЗИВНЕ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Концепція інклюзивності має давні корені та стосується забезпечення рівних можливостей для всіх членів суспільства незалежно від їх фізичних, соціальних, культурних або інших характеристик. Еволюція цієї концепції демонструє поступовий перехід від виключення та ізоляції окремих груп до інтеграції та повного залучення в соціальне життя. Інклюзивність передбачає створення умов для активної участі кожної людини в житті суспільства. Це не лише про доступ до соціальних, освітніх або економічних благ, але й про зміцнення цінностей рівності та поваги до різноманітності. Інклюзія вимагає усунення бар'єрів – як фізичних, так і психологічних – які обмежують можливості людей брати участь у суспільному житті.

Європейські дослідники одними з перших відзначили, що інклюзивний розвиток має значний локальний вимір [1]. Вітчизняні науковці, які знаходяться на початковому етапі вивчення цього питання, у своїх роботах підкреслюють важливість зміцнення теоретичної бази для обґрунтування принципів місцевого інклюзивного розвитку, що стає особливо актуальним у контексті реформи децентралізації [2].

У дослідженнях інклюзивності виділяються два взаємопов'язані напрями: дослідження інклюзивності процесів, таких як інклюзивне зростання та інклюзивний розвиток, і вивчення інклюзивності об'єктів, наприклад, інклюзивного суспільства, регіонів чи міст. Коли аналізують інклюзивність процесів, термін «inclusive» частіше застосовується в контексті економічного зростання, ніж розвитку. Таке зростання передбачає розширення соціально-економічних можливостей для всіх верств населення. На відміну від традиційного зростання, інклюзивне зростання базується на ширшій економічній основі, охоплюючи всі сектори економіки, що допомагає знизити соціальну напруженість. Пізніше почали з'являтися дослідження, які

розглядають інклюзивність у межах концепції сталого розвитку. У цих роботах інклюзивність охоплює не лише подолання соціально-економічної нерівності, а й створення умов для економічного зростання з мінімальним впливом на довкілля, як у локальному, так і в глобальному масштабах [3,4].

Дослідження регіональних аспектів інклюзивності охоплює проблематику розвитку територій, де особлива увага приділяється соціальній інклюзії. Спершу сформувався концепція інклюзивного зростання, яка передбачає дотримання принципів співвідношення економічного розвитку та добробуту населення з урахуванням територіальних особливостей [5]. Згодом ці підходи були доповнені принципами збалансованого розвитку. Загалом вивчення інклюзивного розвитку з регіональним акцентом дозволило уточнити суть цієї концепції в сучасному контексті просторового розвитку, з акцентом на соціальну інклюзію та підвищення якості життя на місцевому рівні [5,6].

Існують наукові дослідження, що розглядають регіональний аспект інклюзивності з точки зору управління місцевим розвитком, де інклюзивний розвиток на місцях асоціюється із залученням усіх зацікавлених сторін – стейкхолдерів – до вирішення питань розвитку територій. Такий підхід до вивчення інклюзивності на місцевому рівні спрямований на створення нових механізмів вирішення територіальних проблем [7,8].

Незважаючи на значущість, інклюзивний розвиток на регіональному та місцевому рівнях в Україні наразі лише починає вивчатися. Навіть у міжнародній науковій спільноті дослідження інклюзивного розвитку для регіонів менш опрацьовані, ніж національні або глобальні дослідження, і література на цю тему доволі обмежена. Поточні дослідження в галузі інклюзивного регіонального розвитку зосереджуються на питаннях економічної, соціальної та місцевої згуртованості (economic, social, local cohesion), які є ключовими для розширення перспектив місцевого розвитку через здійснення місцевої та регіональної політики [9, 10].

Термін «інклюзія» в контексті публічного управління сьогодні має різні значення, що зумовлено різними правовими теоріями та аспектами соціального

життя, в яких аналізується ця концептуальна категорія. Калініна Л. А., досліджуючи мистецьку інклюзію, відзначила, що в цьому контексті інклюзію можна розглядати як стратегію та динамічний процес, який забезпечує більші можливості в освіті та соціальному житті для всіх осіб [11].

Клименюк Н. В. вважає, що інклюзія є динамікою гармонійного співіснування особистостей у певному середовищі [12]. З іншого боку, Мельник Ю. Р. та Савчук Д. А. зазначають, що інклюзія передбачає забезпечення можливості активної участі всіх осіб у житті спільноти [13]. У цьому контексті кожен індивід є рівноправним членом спільноти, якого поважають і чий внески визнаються у розвитку громади та суспільства [13].

Враховуючи ці тези, можна дійти висновку, що інклюзія в сфері публічного управління є складною системою та підходом, які спрямовані на забезпечення активної та рівноправної участі всіх членів суспільства у процесах прийняття та реалізації рішень. Це сприяє досягненню соціальної справедливості, рівних можливостей та захисту прав і інтересів вразливих груп населення.

Моделі участі громадян у прийнятті рішень в інклюзивному контексті можуть бути різноманітними, залежно від механізмів залучення та рівня активності населення. Основні з них включають консультативні моделі, де громадяни беруть участь у процесі через обговорення та консультації, надаючи свої пропозиції та коментарі. Це може бути реалізовано через публічні слухання, форуми або опитування, що дозволяють збирати думки різних груп населення.

Іншою моделлю є співпраця та партнерство, в рамках якої громадяни активно співпрацюють з органами влади у формуванні рішень. Це може проявлятися у створенні спільних робочих груп, консультативних рад або платформ для співпраці, де представники громади мають можливість впливати на політику та програми.

Делегування повноважень є ще однією важливою моделлю, де місцеві органи влади передають певні повноваження або ресурси громадським

організаціям або ініціативним групам, що дозволяє громадянам більш активно впливати на процеси прийняття рішень, особливо в сферах, що стосуються їхніх інтересів.

Пряме голосування може використовуватися для вирішення конкретних питань, що дозволяє кожному громадянину безпосередньо впливати на прийняття рішень. У деяких випадках громади застосовують механізми прямих виборів або голосувань.

Громадський бюджет є ще однією цікавою моделлю, що передбачає участь громадян у процесі розподілу частини бюджетних коштів через голосування або пропозиції щодо проектів, які мають бути реалізовані у громаді. Це не лише залучає населення до фінансового управління, але й сприяє підвищенню прозорості витрат.

Сьогодні також активно використовуються електронні платформи для залучення громадян у процес прийняття рішень. Це може включати онлайн-опитування, петиції або інтерактивні карти для збору пропозицій і ідей від населення.

Важливо також забезпечити інклюзивні консультації, щоб усі групи населення, включаючи вразливі категорії, мали доступ до участі в процесах прийняття рішень. Це може вимагати спеціальних заходів, таких як переклад, адаптація інформації або проведення окремих зустрічей для різних груп.

Усі ці моделі сприяють зміцненню демократичних процесів, підвищенню довіри до органів влади та забезпеченню соціальної справедливості, адже кожен громадянин має можливість висловити свою думку і впливати на рішення, що стосуються його життя та громади в цілому.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Отже, інклюзивне публічне управління та участь громадян у прийнятті рішень є важливими складовими сучасної управлінської практики. Концепція

інклюзії забезпечує рівноправну участь усіх членів суспільства, сприяючи соціальній справедливості та захисту прав вразливих груп. Різноманітні моделі залучення громадян, такі як консультативні платформи та електронні засоби, підвищують ефективність управління і зміцнюють довіру до органів влади. Реалізація інклюзивного підходу вимагає практичних механізмів, які гарантують активну участь кожного в формуванні рішень, що впливають на його життя та життя громади в цілому.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД МЕХАНІЗМІВ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Залучення громадян до процесів прийняття рішень є основою демократичного суспільства, де кожен має право брати участь у вирішенні питань, що впливають на його життя та розвиток громади. Принципи участі громадян відображають фундаментальні цінності соціальної рівності, відкритості, відповідальності та прозорості. Участь населення сприяє підвищенню довіри до органів влади, легітимності ухвалених рішень, а також підсилює почуття приналежності до суспільства. Це особливо важливо у контексті інклюзивного підходу, який передбачає залучення всіх соціальних груп, включаючи вразливі категорії громадян.

До основних принципів участі належать:

- Прозорість – забезпечення доступу громадян до інформації щодо діяльності органів влади.
- Рівноправність – рівні можливості для кожного громадянина брати участь у процесі.
- Відповідальність і підзвітність – відкритість влади до критики і пропозицій, відповідальність за прийняті рішення.

В Україні діє кілька десятків механізмів громадської участі, закріплених у нормативно-правових актах різних рівнів – від Конституції до постанов місцевих органів влади. Ці механізми різняться за формами залучення, обов'язковістю використання, чіткістю і деталізацією процедур, ефективністю, частотою, а також зручністю та простотою застосування.

У Національній стратегії розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки визначено кілька ключових напрямків, серед яких створення умов для розвитку громадських ініціатив, формування системи організацій громадянського суспільства та встановлення ефективної комунікації і співпраці між цими організаціями та владою [14].

У програмі Цілей сталого розвитку України до 2030 року підкреслюється важливість ефективної взаємодії з громадськістю для створення прозорої системи децентралізованого державного управління [15]. Важливість активного залучення громадян до ухвалення рішень на місцевому рівні також підкреслюється в Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, яка спрямована на розвиток прямої демократії [16].

Згідно з Концепцією розвитку громадянської освіти в Україні, участь громадян у державних та суспільних процесах має бути всебічною [17]. Громадяни повинні брати участь в обговоренні та ухваленні важливих рішень, які впливають на життя громади, маючи для цього необхідні знання, компетенції та інструменти, гарантовані державою [17]. Крім того, публічні менеджери повинні надавати підтримку та створювати сприятливі умови для громадянської активності [18].

Науковці, зокрема Шумляєва І., досліджують рівні участі громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні. Вона пропонує виділяти три етапи: інформаційний (поширення базових даних), консультаційний (залучення до обговорень) та партнерський (активна співпраця між владою і громадянами). Ця класифікація дозволяє краще зрозуміти, як вибудовувати відносини між владою та громадянами для досягнення високої ефективності управлінських рішень [19].

Дослідження показують, що ключовим елементом залучення громадян є співпраця влади з громадськими об'єднаннями, органами самоорганізації населення та ініціативними групами. Така взаємодія сприяє не лише посиленню громадянського контролю, а й підвищенню ефективності управлінських рішень, враховуючи реальні потреби та очікування суспільства [20].

На думку Ф. Камбері та Б. Балича [21], участь громади в ухваленні рішень є важливою ознакою демократії, зокрема на рівні місцевого самоврядування. Відтак, місцеві органи влади намагаються залучати громаду до процесу ухвалення рішень через різні демократичні форми. Дослідження

включає комплексний підхід до розвитку громад на рівні муніципалітетів, зокрема рівень участі в процесах прийняття рішень, форми комунікації між владою та громадянами, а також вплив розвитку громади на формування місцевої політики [21]. Методологія дослідження охоплює аналіз різних звітів і досліджень щодо місцевих органів влади та громади, а також кількісні дослідження громадської думки. Загальні висновки роботи свідчать, що, попри наявність інституційних механізмів для участі у прийнятті рішень, рівень залучення громади до цього процесу та до розробки місцевих стратегій політики знижується.

Рівень залученості громадськості та неурядових організацій у процесі ухвалення управлінських рішень може змінюватися залежно від ступеня їхньої участі. Ще у 1969 році Шеррі Арнштайн запропонувала концепцію, яка класифікує різні рівні участі громадян у прийнятті рішень. У своїй роботі вона представила цю модель у формі «сходів участі». Найнижчі щаблі цієї моделі — Маніпуляція та Терапія, які демонструють мінімальний вплив громадян на процеси управління. Наступні рівні включають Інформування, Консультування та Примирення, які передбачають більшу, але все ще обмежену участь. На більш високих рівнях, таких як Партнерство та Делегування повноважень, громадяни стають активними учасниками процесів ухвалення рішень. Найвищу сходинку моделі займає Громадянський контроль, коли громадськість має максимальний вплив та контроль над ухваленням рішень [22]. Рухаючись по цих сходах, суспільство досягає найвищого рівня – справжньої участі громадян. Варто зазначити, що більшість сучасних форм громадської участі так чи інакше базуються на цій моделі.

Згідно з «Кодексом кращих практик участі громадськості в процесі ухвалення рішень» Ради Європи, виділяються чотири рівні участі: інформування, консультації, діалог і партнерство [23].

У навчальному посібнику «Управління персоналом в органах публічної влади» [24] пропонується класифікація основних типів участі громадян у суспільному житті залежно від рівня їхньої активності. До цієї класифікації

входять: абсентеїст (людина, яка не виявляє інтересу до громадського життя), спостерігач (пасивний учасник, що лише стежить за процесами, але не бере в них участі), споживач (громадянин, який використовує результати діяльності влади, але не впливає на їх формування), лобіст (особа, що діє для просування певних інтересів), громадський діяч (активний учасник, який бере участь у суспільному житті з ініціативою) та функціонер (особа, що виконує керівні чи організаційні функції). Крім того, в межах «Європейської Стратегії інновацій та доброго врядування на місцевому рівні» [25] визначено ключові принципи участі громадян у демократичному управлінні. Ці принципи базуються на міжнародно розроблених стандартах і практиках, які сприяють залученню громадян до ухвалення рішень, підвищенню прозорості та відкритості процесів управління, а також забезпечують рівність і доступність можливостей для кожного. Такі підходи є важливими для створення ефективної та інклюзивної системи управління, яка враховує потреби всіх соціальних груп і стимулює громадську активність [25].

27 вересня 2017 року Комітет міністрів на 1295-му засіданні заступників міністрів ухвалив рекомендації щодо участі громадськості в процесі ухвалення політичних рішень [26]. У цих рекомендаціях акцентується важливість забезпечення активної участі громадян у процесах управління на основі принципів прозорості, відкритості та взаємодії. Такий підхід спрямований на стимулювання усіх учасників брати активну участь у вирішенні питань, що стосуються розвитку територіальних громад та покращення якості управління.

Л. Ковшун підкреслює, що громадянська участь набуває все більшого поширення у світі, і кожна країна чи організація формує власні підходи до її реалізації [27]. За словами дослідника, ефективне залучення громадян до процесів прийняття рішень вимагає, з одного боку, розробки чітких правових механізмів, які дозволяють громадянам впливати на питання місцевого значення, а з іншого – створення умов для їхньої реальної участі в ухваленні рішень. Цей баланс між правами громадян і можливостями їхньої реалізації є основою успішного публічного управління. Одним із основних інструментів,

що забезпечують участь громадян у взаємодії з органами влади в Україні, є звернення. Це дозволяє українцям надсилати пропозиції, скарги чи зауваження до органів державної влади та місцевого самоврядування, сприяючи врахуванню їхніх потреб і пропозицій [28]. Загальні збори громадян є важливим інструментом прямої демократії, який дозволяє місцевим громадам самостійно вирішувати значну частину питань без безпосереднього втручання органів влади. Відповідно до положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», такі збори мають право розглядати та вирішувати питання, які стосуються місцевого значення [29]. Ще одним ефективним механізмом громадської участі є місцеві ініціативи. Вони надають громадянам можливість привертати увагу органів місцевого самоврядування до актуальних проблем або пропозицій, що впливають на життя громади. Після подання ініціативи місцева рада зобов'язана розглянути її, провести обговорення та прийняти відповідне рішення, спрямоване на врахування інтересів громадян [29]. Таким чином, загальні збори та місцеві ініціативи створюють умови для активної участі населення в управлінні на місцевому рівні, зміцнюючи зв'язок між громадянами та владою.

Прикладом участі громадян на рівні делегування повноважень є створення органів самоорганізації населення. Місцеві ради можуть надавати дозвіл жителям створювати такі органи та передавати їм частину своїх функцій, фінансів та майна [29, 30]. Варто відзначити, що основна ідея створення органу самоорганізації населення полягає в передачі частини повноважень місцевої влади безпосередньо організованим громадам на основі принципу субсидіарності. Ще однією формою участі є місцевий референдум, який дозволяє мешканцям територіальної громади приймати рішення шляхом прямого голосування. У світовій практиці місцевий референдум є популярною формою прямої демократії, а рішення, ухвалені таким чином, обов'язкові для виконання [31].

Громадські слухання є одним із найважливіших механізмів, що забезпечують участь громадян у місцевій демократії. Цей інструмент дозволяє

органам місцевого самоврядування організувати зустрічі з жителями громади, депутатами та іншими посадовими особами для спільного обговорення актуальних питань, які належать до компетенції місцевої влади. Окрім традиційних слухань, сучасна демократія пропонує нові форми взаємодії, серед яких особливо популярними стали електронні петиції. Вони дозволяють громадянам висловлювати свої ідеї або пропозиції в онлайн-форматі через спеціальні платформи чи офіційні вебсайти. Щоб підтримати петицію, люди додають свої особисті дані, наприклад, ім'я та електронну пошту, тим самим підтверджуючи свою участь. Така форма залучення забезпечує зручний доступ до управлінських процесів і сприяє більшій прозорості та взаємодії між громадою та місцевою владою [32].

Бюджет участі, або громадський бюджет, є важливим інструментом прямої демократії, який дозволяє громадянам впливати на формування та розподіл місцевих бюджетів. Цей механізм надає мешканцям територіальних громад можливість подавати свої пропозиції щодо використання бюджетних коштів, брати участь у голосуванні за проекти та контролювати їх реалізацію. Такий підхід сприяє зміцненню довіри між громадянами та місцевою владою, оскільки забезпечує прозорість процесів і враховує реальні потреби громади.

Однією з головних переваг бюджету участі є підвищення рівня громадянської активності, адже він стимулює мешканців брати активну участь у житті громади, пропонувати ідеї, співпрацювати з іншими учасниками процесу та вирішувати локальні проблеми. Крім того, цей механізм сприяє розвитку громадянських компетентностей, таких як уміння працювати з бюджетною інформацією, аналізувати потреби громади та організувати спільні ініціативи [33]. З точки зору територіального розвитку, бюджет участі дозволяє спрямовувати ресурси на вирішення найактуальніших питань, які визначають самі мешканці. Це може стосуватися покращення інфраструктури, розвитку соціальних і культурних об'єктів, впровадження екологічних ініціатив або створення нових можливостей для освіти та відпочинку. Водночас, громадський бюджет є ефективним інструментом для підвищення якості

публічних послуг, адже його впровадження допомагає виявляти пріоритети мешканців та забезпечувати їхнє задоволення.

Важливо зазначити, що бюджет участі не лише вирішує фінансові питання, а й слугує платформою для комунікації між громадянами та місцевою владою. Регулярне впровадження таких ініціатив сприяє формуванню відкритого, інклюзивного суспільства, де кожен громадянин може брати участь у прийнятті важливих для громади рішень. Це допомагає не лише вирішувати локальні проблеми, а й створювати умови для довготривалого співробітництва між владою та мешканцями, що є ключовим елементом успішного розвитку територіальних громад.

Іншим важливим і сучасним інструментом для залучення громадян до процесу прийняття рішень є створення громадських просторів. Це спеціально виділені території в межах населених пунктів, які є частиною території громади. Громадські простори призначені для різних соціальних, культурних та комунікаційних заходів, що дозволяють жителям територіальних громад взаємодіяти між собою, відпочивати та реалізовувати свої потреби. Вони також сприяють розвитку та впровадженню концепцій сталого розвитку територій, що забезпечує гармонійне і збалансоване функціонування громад на довгострокову перспективу. Такі простори не лише підтримують активну громадську участь, але й допомагають посилити зв'язки між громадянами і органами влади, сприяючи ефективному управлінню на місцевому рівні.

У своїх дослідженнях В.М. Семенівський підкреслює важливість реформування співпраці між громадянським суспільством та державними органами в Україні, враховуючи позитивний європейський досвід. Вчений зазначає, що правова база, яку забезпечує українське законодавство в поєднанні з міжнародними зобов'язаннями та стандартами, є надійною основою для підвищення рівня участі громадян у політичних та управлінських процесах. Це дозволяє громадянам не лише брати участь у символічних заходах, але й активно впливати на формулювання політики, розробку рішень і їх подальше впровадження на місцевому рівні. Погоджуючись із думкою вченого, ми

вважаємо, що тільки за умов активної співпраці між громадянами та органами влади можна забезпечити ефективний процес ухвалення рішень і підтримку безперервного зворотного зв'язку, що є основою для успішного розвитку громади.

Також вчені наголошують на необхідності розуміння механізмів стимулювання громадянської активності. Для цього важливо вивчити, яким чином державна підтримка може сприяти формуванню активної громадянської позиції, стимулювати участь громадян у соціальних та політичних процесах, а також допомогти створити міцне та стійке громадянське суспільство. Тільки за умови налагодженого діалогу між громадянами, органами місцевого самоврядування та державними інститутами можна забезпечити належне функціонування інститутів демократії та ефективно вирішувати нагальні питання розвитку територіальних громад [34].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.

В Україні існує різноманіття механізмів громадянської участі в процесах прийняття рішень, що регламентуються національним законодавством. Ці механізми відрізняються за рівнем участі, формами взаємодії та ефективністю. Важливими інструментами є органи самоорганізації населення, місцеві ініціативи, громадські слухання та електронні петиції, які дозволяють громадянам безпосередньо впливати на управлінські рішення. Інститут бюджету участі є важливим інструментом прямої демократії, що дає можливість громадянам впливати на використання місцевих бюджетних коштів та вирішення найбільш актуальних питань для територіальної громади. Залучення громадян до бюджетного процесу сприяє підвищенню ефективності розподілу ресурсів і забезпечує більш відповідальне ставлення влади до потреб населення. Механізми громадської участі, зокрема через інструменти електронної демократії, відіграють важливу роль у розвитку демократії,

забезпеченні прозорості та підвищенні ефективності управління на місцевому рівні. Це дозволяє громадянам брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їхнього життя та розвитку місцевої громади.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ

Актуальність дослідження інклюзивного розвитку набуває все більшого значення як у глобальному контексті, так і в Україні. Це обумовлено зростаючим визнанням потреби в зміні підходів до розподілу суспільного багатства та покращення якості життя населення з боку багатьох країн та міжнародних організацій. Оскільки економічне зростання часто розподіляється нерівномірно між секторами та регіонами, інклюзивність стає важливим інструментом забезпечення рівних можливостей для всіх громадян [35].

Традиційно для вимірювання економічного прогресу використовують ВВП, але цей показник не відображає, як саме багатство країни розподіляється серед її громадян. Міжнародні організації, зокрема ОЕСР, підкреслюють необхідність переходу від старих підходів, які оцінюють ефективність економік через зростання ВВП на душу населення, до нових, які включають не лише матеріальний рівень життя, але й інші аспекти благополуччя, такі як доступ до освіти, здоров'я, справедливості та екологічної стійкості. Цей новий підхід дозволяє оцінювати процвітання країни через більш комплексну призму, що враховує результативність політичних ініціатив і соціальних програм [36].

В Україні на сьогоднішній день недостатньо уваги приділяється інклюзивним підходам у соціально-економічному розвитку, зокрема на рівні місцевих громад. Попри наявність численних проблем, таких як високий рівень безробіття, бідності та соціальної нерівності, існує відчутний дефіцит ефективних заходів для їх вирішення. Зазначені проблеми загострюються через негативні демографічні тенденції, такі як скорочення населення та активна трудова міграція. Окрім того, низький рівень участі громадян у соціальному, економічному та політичному житті країни, особливо серед вразливих груп — жінок, молоді, людей з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб, обмежує

їхні можливості впливати на розвиток важливих процесів, що мають безпосередній вплив на їхнє життя.

Однією з ключових проблем є відсутність належних механізмів для розвитку людського потенціалу, зокрема серед економічно незахищених та вразливих груп населення. Це стосується, зокрема, забезпечення рівного доступу до можливостей на ринку праці, гідних робочих місць та економічних можливостей, зокрема через сприяння самозайнятості та розвитку підприємництва, особливо в сільській місцевості. Невирішені питання також включають забезпечення рівного доступу до суспільних благ, послуг і ресурсів для підвищення рівня життя та якості життя населення. Зокрема, бракує стратегії для справедливого розподілу здобутків економічного добробуту і рівноправного залучення різних соціальних груп до виробничих процесів, зокрема щодо розподілу суспільних благ.

Важливість інклюзивного зростання на місцевому рівні стає ще більш очевидною у сучасних умовах. Зокрема, існують серйозні виклики для населення, яке потрапляє в економічно нестабільні ситуації. Однією з основних проблем є зміни у структурі місцевих ринків праці, що зменшує кількість доступних робочих місць, особливо в малих та середніх містах, а також обмежений доступ до інфраструктури та відсутність доступного житла. Всі ці фактори негативно позначаються на можливостях для працевлаштування та підтримки засобів до існування, створюючи додаткові труднощі для жителів цих регіонів. Крім того, зростання цін на житлово-комунальні послуги, товари та продукти харчування обмежує фінансові можливості громадян, що створює додаткові труднощі для їхнього соціального та економічного розвитку. Усе це ускладнює процеси соціальної інтеграції та створення рівних умов для всіх верств населення.

Тенденції, що спостерігаються в економіці, не лише обмежують можливості для особистісного розвитку громадян, але й створюють значні труднощі для місцевих підприємств. Це в свою чергу перешкоджає регіональному розвитку, знижує рівень життя та посилює соціальні нерівності.

Враховуючи ці виклики, для подолання труднощів необхідно впроваджувати інклюзивні стратегії розвитку, які забезпечать рівні можливості для всіх громадян, зокрема через зміцнення соціальних інфраструктур і підтримку найбільш вразливих груп населення [37].

Дослідники зазначають, що, попри значний прогрес у зменшенні бідності та зростанні економіки за останнє десятиліття, мільйони людей із вразливих груп досі залишаються поза межами розвитку. Процеси наростання нерівності також стають дедалі відчутнішими. Інклюзивний розвиток націлений на забезпечення інтересів, прав та можливостей для окремих груп населення, таких як молодь, жінки, люди з інвалідністю, безробітні, внутрішньо переміщені особи, мігранти, люди похилого віку тощо [38]. За визначенням ПРООН, багато груп залишаються осторонь процесів розвитку через стать, етнічну приналежність, вік, сексуальну орієнтацію, інвалідність або бідність, що призводить до зростання глобальної нерівності [38]. Суть інклюзивного розвитку полягає в залученні всіх маргіналізованих і виключених груп як зацікавлених учасників процесу, щоб створити суспільство, яке цінує різноманіття і враховує відмінності. Такий підхід до розвитку, за якого всі групи мають можливість створювати перспективи, поділяти результати розвитку та брати участь у прийнятті рішень, є ключовим для ефективного зменшення бідності.

У грудні 2000 року Європейська Рада в Ніцці представила новаторський підхід до розв'язання проблеми бідності та соціальної ізоляції, встановивши чотири ключові цілі, які акцентують важливість інклюзії [39]. Ці цілі залишаються актуальними сьогодні та слугують основою для інклюзивної політики європейських урядів [39]:

1. Забезпечення доступу для всіх до зайнятості, ресурсів, прав, товарів і послуг. Основні політичні підходи для досягнення цієї мети включають:

- створення умов для працевлаштування (розробка та реалізація можливостей працевлаштування для вразливих груп населення, водночас із посиленням політики загальної доступності освіти);

- політику підтримки балансу між роботою та сімейним життям (ініціативи, спрямовані на забезпечення гармонійного поєднання професійних та домашніх обов'язків, зокрема догляду за дітьми та людьми, що потребують сторонньої допомоги) [39];

- інтеграцію та зайнятість у соціальній економіці (використання соціально-економічних можливостей для сприяння інтеграції та забезпечення зайнятості) [39].

2. Впровадження превентивних заходів для запобігання ризикам соціальної ізоляції. Основні політичні підходи для досягнення цієї мети включають [39]:

- ефективне використання потенціалу суспільства, орієнтованого на знання, полягає в активному впровадженні новітніх інформаційних та комунікаційних технологій для забезпечення рівного доступу до можливостей для всіх груп населення, включаючи людей з обмеженими можливостями, щоб жоден з них не залишався поза увагою чи можливостями розвитку [39];

- профілактика життєвих криз (розробка політики, спрямованої на запобігання кризовим ситуаціям, які можуть спричинити соціальне відчуження, таким як надмірні борги, відрахування зі школи та бездомність) [39];

- підтримка сімейної солідарності (ініціативи для зміцнення сімейних зв'язків у різних аспектах, надання допомоги найбільш вразливим, із залученням усіх відповідних органів) [39].

3. Надання підтримки найбільш уразливим категоріям населення. Основні політичні підходи до досягнення цієї мети включають:

- сприяння соціальній інтеграції (підтримка жінок і чоловіків, які стикаються з постійною бідністю, зокрема осіб з інвалідністю та інших груп, що мають труднощі з інтеграцією, таких як іммігранти);

- боротьба з соціальною ізоляцією дітей (зусилля для подолання соціальної ізоляції серед дітей та забезпечення їх можливістю інтегруватися в суспільство);

– розробка комплексних ініціатив для відсталих територій (впровадження заходів, спрямованих на покращення умов на відсталих територіях).

4. Залучити всі відповідні органи до цього процесу. Основні політичні підходи до цієї мети включають:

– підтримку участі та самовираження осіб, які переживають ізоляцію, з урахуванням національних традицій [39];

– інтеграція боротьби з відчуженням у загальну політику передбачає активну мобілізацію органів державної влади на всіх рівнях, що відповідають за виконання своїх обов'язків. Це також включає адаптацію адміністративних та соціальних послуг до потреб осіб, які стикаються з соціальною ізоляцією, і забезпечення належної уваги з боку персоналу до цих потреб, щоб сприяти їх інтеграції в суспільство [39];

– сприяння діалогу та партнерству між державними та приватними установами полягає в залученні соціальних партнерів, громадських організацій і постачальників соціальних послуг для боротьби з різними формами відчуження відповідно до їхніх компетенцій [39]. Це також передбачає стимулювання соціальної відповідальності, активну участь громадян у протидії соціальній ізоляції та формування соціальної відповідальності в бізнес-середовищі [39].

Стратегія Європейської Комісії, спрямована на боротьбу з бідністю та соціальною ізоляцією, передбачає набір політичних рекомендацій, які можуть бути адаптовані для вирішення цих проблем в Україні [40]. Вона надає важливу основу для формування відповідних стратегій і ініціатив, спрямованих на покращення економічних та соціальних умов у країні, а також на створення інклюзивних міст, які будуть сприятливими для життя всіх громадян [40]. Цей підхід, що орієнтується на забезпечення рівних можливостей для всіх членів суспільства, має важливе значення і для України, яка намагається адаптувати кращі практики міжнародного досвіду для вирішення своїх власних соціально-економічних проблем. Інклюзивне процвітання є основним пріоритетом для сталого розвитку міст у майбутньому, адже без соціальної справедливості й

інклюзії економічне зростання не може бути справжнім і стабільним. Як зазначив Бруно Ланвін, засновник і генеральний директор D&L Partners: «Без справедливості та інклюзії економічне зростання не є сталим [41]. Без зростання справедливість — це перерозподіл бідності». Цей принцип особливо актуальний у контексті міст, оскільки вони часто стикаються з проблемами соціальної ізоляції, бідності та нерівності, і їхнє процвітання має бути доступним для всіх мешканців, без винятку. У цьому контексті значну роль відіграє Індекс процвітання та інклюзії міст, відомий як PICSА (The Prosperity & Inclusion City Seal and Awards), створений у 2019 році іспанськими містами Біскайя і Більбао в партнерстві з глобальною стратегічною компанією D&L Partners [42]. Індекс оцінює 113 міст за їхніми зусиллями в створенні сприятливого середовища для всіх громадян [42]. Оцінка проводиться за такими критеріями, як дохід на душу населення, рівень життя, доступ до освіти та медичних послуг, безпека, якість навколишнього середовища, а також доступ до Інтернету [42]. Цей індекс став першим у світі рейтингом, що оцінює міста не лише за їх економічною силою чи туристичною привабливістю, а й за їхньою здатністю забезпечувати інклюзивність і рівність для всіх жителів. Одним із ключових критеріїв є ефективна співпраця між державним і приватним секторами, а також важливість залучення громадськості до створення міської політики. Індекс також підкреслює, як соціальна інклюзія може допомогти у боротьбі зі змінами клімату, створюючи можливості для більшої адаптації та сталого розвитку міст [42].

На сьогоднішній день індекс PICSА зосереджений на вимірюванні реальної ефективності міст, але в майбутньому він може бути розширений для оцінки потенціалу муніципальних структур у реалізації політик інклюзивного процвітання [42]. Згідно з останніми результатами PICSА, до десятки найбільш інклюзивних міст світу входять: Цюріх (Швейцарія), Відень (Австрія), Копенгаген (Данія), Люксембург (Люксембург), Гельсінкі (Фінляндія), Тайбей (Тайвань), Осло (Норвегія), Оттава (Канада), Кіль (Німеччина) та Женева (Швейцарія) [42]. Цей рейтинг дає можливість не лише оцінити сучасний рівень

інклюзивності міських політик, а й стимулює міста до покращення своїх стратегій для досягнення сталого розвитку та соціальної справедливості для всіх своїх мешканців [42].

Відень є відомим світовим лідером у сфері інклюзивності завдяки численним політикам і програмам, які підтримують різні соціальні групи [43]. Це місто займає одну з провідних позицій у рейтингу інклюзивності міст і є прикладом відновлення після серйозних руйнувань, спричинених Першою та Другою світовими війнами [43]. Розглянемо, як стратегія розвитку Відня забезпечує три основні елементи «інклюзивного процвітання»: процвітання, соціальну інтеграцію та просторова інклюзія [43].

Процвітання: Відень є одним з найбільш процвітаючих міст Європи завдяки своїй сильній економіці, яка базується на таких секторах, як інформаційні технології, житлове будівництво, наукові дослідження, культура та туризм [43].

Соціальна інтеграція: місто має добре розвинену систему соціального захисту, включаючи громадське житло, програми підтримки працевлаштування, заходи сприяння гендерній рівності та підтримки учнів і студентів [43].

Просторова інклюзія: Відень використовує міське планування як інструмент для забезпечення рівного доступу до інфраструктури [43]. Міські плани розроблені так, щоб забезпечити рівний доступ до зелених зон, громадського транспорту, освітніх установ та інших важливих послуг для всіх мешканців міста [43].

Відень застосовує комплексний підхід у боротьбі з бездомністю, що включає кілька важливих напрямків. Це поліпшення координації між різними службами, які займаються запобіганням виселенням, наданням консультацій та допомоги для осіб, що потребують супроводжуваного проживання, а також розширення інформаційних послуг. Місто забезпечує термінове розміщення в притулках та надає негайну консультаційну підтримку. Акцент робиться на довгострокових рішеннях, таких як програма «Житло в першу чергу» та

створення альтернатив традиційним нічним притулкам для бездомних [44]. Також впроваджена підтримка від осіб, які самі пережили бездомність, що допомагає соціальним працівникам, які отримують поради і досвід від таких людей [44].

Відень має строгі закони, що регулюють оренду житла, з метою захисту прав орендарів і контролю цін на оренду. Основним нормативним актом є «Австрійський закон про орендодавця та орендаря» (Österreichisches Mietrechtsgesetz – MRG) [45], який визначає права та обов'язки як орендарів, так і власників житла. Закон також включає правила, які регулюють ціни на оренду, і чітко встановлює, яку орендну плату можна вимагати, які умови можуть бути прописані в договорі та які санкції передбачені у разі порушення умов. Завдяки цьому орендарі у Відні мають більший захист від незаконного виселення, а ціни на оренду залишаються під контролем, забезпечуючи доступність житла для широких верств населення.

Відень забезпечує рівний доступ до основних послуг, інвестуючи в якість і доступність. Він першим у Австрії конституційно захистив питну воду та ліси, що захищають джерела води. Місто також будує нові магістральні лінії для покращення водопостачання та забезпечує доступ до води через понад 1100 стаціонарних і 25 мобільних фонтанів [45].

Управління стічними водами здійснюється через 2500-кілометрову каналізаційну мережу, обробляючи відходи для мільйонів мешканців. Відень також розвиває сталу енергетичну систему, зосереджуючись на декарбонізації та доступності енергії. Місто підтримує вразливі групи за допомогою програми енергетичної підтримки, що отримала екологічну нагороду.

Щодо мобільності, 71% маршрутів у Відні можна подолати громадським транспортом, велосипедами або пішки. Місто також впроваджує водневі та електричні автобуси для зниження викидів.

Освіта та навчання. Відень зосереджує зусилля на наданні якісної освіти кожному громадянину, незалежно від його соціального становища чи походження. Місто пропонує велику кількість державних шкіл, де надається

безкоштовне навчання. «Доступ до навчальних закладів та програм має бути організований таким чином, щоб він відповідав потребам різних груп населення, зокрема родинам з маленькими дітьми, іммігрантам, денним працівникам та людям з інвалідністю. Для цих груп знання мають бути доступні та відкриті.»

Соціальна політика та зайнятість. Високий рівень зайнятості є основою прогресу міста, оскільки він забезпечує соціальну стабільність і інтеграцію. Відень має добре розвинену систему соціального захисту, яка включає безкоштовне медичне обслуговування, пенсійне забезпечення та підтримку для осіб з інвалідністю, що сприяє благополуччю громадян.

Розширення можливостей для жінок є пріоритетом Відня понад 25 років. З 1992 року функціонує відділ з питань жінок, що займається гендерною рівністю у міському управлінні, охороні здоров'я, освіті та політиці праці. Відень підтримує жінок через фінансування проєктів, зокрема, створення притулків для постраждалих від насильства.

Для забезпечення економічної незалежності жінок у місті діють ініціативи, як-от безкоштовні дитячі садки та гендерно-чутлива освіта, спрямована на подолання стереотипів. Відень також організовує заходи, як «Take Our Daughters to Work Day», для подолання гендерних бар'єрів у кар'єрі. Міські програми підтримують жінок у підвищенні кваліфікації та на керівних посадах, а також сприяють зменшенню гендерного розриву в оплаті праці.

Відень активно інтегрує мігрантів через кілька ключових напрямків:

Освіта та мовні курси: надаються курси німецької мови для полегшення адаптації.

Професійна підтримка: проводяться кваліфікаційні курси, особливо для жінок-іммігрантів, щоб допомогти їм знайти роботу або започаткувати бізнес.

Соціальна інтеграція: підтримка мігрантів у пошуку роботи та сприяння їх соціальному включенню.

Інші ресурси: консультації з юридичних та адміністративних питань для полегшення переїзду та адаптації.

Ці заходи сприяють створенню інклюзивного суспільства та економічному процвітанню.

«Копенгаген постійно входить до переліку найкомфортніших для життя та найбільш екологічних міст світу [46]. Сьогодні наша гавань настільки чиста, що ми можемо плавати в її водах, а понад 62% копенгагенців щодня користуються велосипедом для поїздки на роботу чи навчання», – відзначив Френк Дженсен, лорд-мер Копенгагена [46]. Будучи активним учасником глобальної спільноти, Копенгаген активно співпрацює з іншими містами, обмінюючись досвідом і рішеннями для зміцнення свого впливу на міжнародній арені та сприяння глобальній інклюзії. Маючи багатий досвід у впровадженні екологічних і житлових ініціатив, місто формує тренди сталого розвитку й регулярно займає високі місця в міжнародних рейтингах якості життя. Копенгаген дотримується підходу до міського розвитку, де «зелені рішення» поєднуються з економічним зростанням, створенням робочих місць та підвищенням рівня життя [46]. Це свідчить про інклюзивний підхід міста, яке прагне забезпечити вигоди для всіх своїх жителів і залучити їх до активної участі в житті громади [46].

Це означає, що в контексті інклюзії Копенгаген враховує потреби всіх своїх мешканців, незалежно від соціального статусу, віку чи статі, забезпечуючи рівні можливості для кожного не лише в економічній сфері, а й у доступі до чистого довкілля та високих стандартів життя. «Зелені рішення», що супроводжуються економічним зростанням і створенням робочих місць, сприяють інклюзії, адже вони забезпечують нові можливості для зайнятості, відкриті для всіх громадян. Це особливо важливо для малозабезпечених верств і маргіналізованих груп, які зазвичай більше потерпають від економічних змін [46]. Підвищення якості життя, зокрема через розширення доступу до зелених зон, покращення якості повітря та зменшення забруднення, також є ключовим аспектом інклюзивного розвитку, від якого виграють усі, але особливо вразливі групи, що часто проживають у найбільш забруднених або занедбаних районах [46]. Слова лорд-мера Копенгагена підтверджують, що столиця Данії, яка

регулярно входить до списку найбільш комфортних і екологічних міст, демонструє зразкові приклади інклюзивності та реалізації Цілей сталого розвитку [46]. Чистота вод у гавані, де можна плавати, підкреслює важливість екології та здоров'я жителів, а популярність велосипедів серед мешканців, які використовують їх для щоденних поїздок на роботу чи навчання, відображає зобов'язання міста підтримувати сталий транспорт і скорочувати викиди вуглецю.

За останні 30 років Копенгаген перетворився з міста з застарілою промисловістю та високим рівнем еміграції на одне з найщасливіших міст світу [47]. Це стало можливим завдяки продуманій стратегії розвитку, яка включала відновлення міських районів, створення комфортного житлового середовища та економічної стабільності. Місто активно працює над інклюзивним міським плануванням, яке враховує всі аспекти життя його мешканців, зокрема створення робочих місць, доступне житло, зелені зони та підтримку здорового способу життя. Одним із таких прикладів є парк Суперкілен у Норребро, розподілений на зони для спорту, ігор і активного відпочинку [47]. Також популярні місця для купання в гавані Копенгагена, що є частиною інфраструктури для боротьби зі зміною клімату [47]. Ці ініціативи сприяють розвитку стійких соціальних зв'язків, що робить місто більш згуртованим і стійким до викликів [47].

Копенгаген, відомий високим рівнем інклюзії, може бути прикладом для України у створенні інклюзивних міст [47]. Місто активно підтримує людей з особливими потребами, мігрантів та інші соціальні групи через спеціально розроблені програми інтеграції. Копенгаген прагне бути містом різноманіття, толерантності та низької соціальної нерівності, де люди можуть взаємодіяти незалежно від походження [47].

Досвід Копенгагена може бути корисним для України в кількох напрямках [47]:

1. Здоров'я: У Копенгагені система охорони здоров'я є загальною і фінансується за рахунок податків, що забезпечує безкоштовний доступ до

медичних послуг для всіх. Особливу увагу приділено психічному здоров'ю та профілактиці психічних розладів, зокрема через клініки та цифрові послуги. Україна може впровадити подібні програми, зокрема для боротьби з психічними наслідками війни та криз, покращуючи доступ до психіатричної допомоги через цифрові технології та розвиток психічної допомоги в усіх регіонах.

2. Здоровий спосіб життя: Копенгаген активно просуває велосипедний транспорт, інвестуючи в інфраструктуру для велосипедистів, що зменшує забруднення і сприяє здоров'ю громадян. Україна може створити транспортну політику, яка активно підтримуватиме велосипедний рух, розвивати інфраструктуру та проводити освітні кампанії для зміни ставлення до велосипедів.

Копенгаген демонструє високий рівень інклюзивності та рівності, і його досвід може бути використаний для розробки програм для мігрантів, осіб з обмеженими можливостями, ЛГБТ+ спільнот та інших вразливих груп в Україні. Зокрема, важливими є принципи універсального дизайну, розвитку зелених зон, сталого розвитку та рівності в усіх сферах життя, що можуть бути адаптовані для українських міст.

Мельбурн, одне з найбільш відомих міст Австралії, вирізняється своєю увагою до інклюзивності та розвитку відкритого і рівноправного суспільства. Це мальовниче місто пропонує численні можливості для особистого розвитку і активної участі кожного громадянина. Одна з основних характеристик Мельбурна – це прагнення створити сприятливе середовище для всіх груп населення. Завдяки впровадженню інноваційних програм і продуманому плануванню, місто демонструє приклад ефективного дизайну та розвитку, що гарантує рівні права та інклюзивність для всіх його мешканців.

Згідно з Глобальним індексом комфортності життя за 2023 рік, складеним Economist Intelligence Unit, Мельбурн займає третє місце у світі за комфортністю життя і є найкомфортнішим містом Австралії [48]. Оцінка проводилась за такими критеріями, як стабільність, охорона здоров'я, культура,

навколишнє середовище, освіта та інфраструктура [48]. Мельбурн також посів перше місце у списку «Найбільш дружніх міст світу» за версією міжнародної страхової компанії Вільям Рассел, яка враховувала такі фактори, як щастя мешканців, безпеку, права ЛГБТКІ+ спільноти та наявність високоякісних готелів і пам'яток. Мельбурн визнаний прогресивним, відкритим та інклюзивним містом, а також гостинним для ЛГБТК+ спільноти, яка часто стикається з маргіналізацією [48].

Мельбурн визнано найкращим студентським містом Австралії та четвертим у світі, що підтверджує високу якість освіти, рівень життя та можливості для студентів. Це місто пропонує безпечне, динамічне середовище з освітніми програмами та кар'єрними можливостями світового рівня. Інклюзивність Мельбурна гарантує рівні можливості для всіх його мешканців, включаючи студентів, які є важливими представниками різноманітності та рушієм економічного і інтелектуального розвитку.

Для того, щоб міста України могли конкурувати за статус найбільш привабливих студентських центрів, необхідно врахувати кілька важливих аспектів:

1. Покращення якості освіти та професійний розвиток викладачів.
2. Інвестиції в інфраструктуру, зокрема в університетські кампуси та міський транспорт.
3. Забезпечення доступності освіти для всіх студентів, незалежно від їхнього соціального статусу.
4. Створення привабливих умов для іноземних студентів, через програми обміну та стипендії.
5. Підтримка студентського життя та пропозиція можливостей для дозвілля, культури та працевлаштування.

Ці кроки вимагатимуть значних зусиль, але сприятимуть розвитку інклюзивних, привабливих та конкурентоспроможних студентських міст в Україні, що може покращити економічний розвиток та міжнародну репутацію країни.

Візія інклюзивної стратегії Мельбурна на 2022–2032 роки базується на трьох основних напрямках [49]:

1. Організації, послуги, програми та простори для всіх: Мельбурн забезпечує різноманітність і інклюзивність на всіх рівнях міського життя, створюючи доступні та безпечні простори для всіх груп населення. Послуги та програми розробляються з урахуванням потреб різних спільнот, таких як люди з інвалідністю, етнічні меншини, ветерани війни та інші. Велика увага приділяється тому, щоб публічна інформація була доступною для всіх, включаючи людей з обмеженими можливостями, що включає використання універсального дизайну для інформаційних матеріалів та оголошень [49].

2. Сталий і справедливий розвиток: Відновлення міста після COVID-19 розглядається як можливість для покращення добробуту всіх громадян, спираючись на різноманітність і стійкість громади [49]. Місто відновлюється з акцентом на розвиток потенціалу громади та спільне процвітання, об'єднуючи соціальні, економічні й екологічні пріоритети [49]. Особливу увагу приділено п'яти принципам інклюзивного розвитку: збереженню культурної спадщини, співпраці, адаптації на основі наукових даних, наданню найвищої цінності та посиленню стійкості громади, яка має відігравати провідну роль у цьому процесі [49].

3. Спроможні та активні громади: Для забезпечення соціальної згуртованості та добробуту необхідна довіра до уряду. Громадяни потребують прозорості у процесі прийняття рішень, щоб підтримувати урядову підзвітність, довіру до державних установ і рівні умови для бізнесу. Забезпечення активної участі всіх членів спільноти, врахування їхніх потреб і зміцнення впевненості в тому, що їхній голос має значення, є важливими чинниками у підтримці цієї довіри, надаючи людям можливість визначати місцеві пріоритети та керувати змінами [49].

Такий підхід є важливим для України, оскільки він сприяє розвитку активного громадянського суспільства, в якому враховуються потреби всіх спільнот, а кожен громадянин має можливість брати участь у місцевому

управлінні та визначенні потреб різних груп населення. Це допомагає адаптуватися до змін і забезпечує рівні умови для всіх. Подібні ініціативи зміцнюють демократію, покращують ефективність управління і забезпечують врахування інтересів усіх громадян. Тому досвід Мельбурна може стати цінним прикладом для України, допомагаючи створити інклюзивніші, стійкіші та демократичніші міста.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Досвід таких міст, як Копенгаген, Відень і Мельбурн, демонструє, як інклюзивний підхід до міського планування, соціальної політики та інфраструктури здатен покращити якість життя для всіх громадян. Вони приділяють увагу рівному доступу до послуг, інтеграції вразливих груп, екологічній сталості та залученню громадян до процесів управління. Цей комплексний підхід створює міцні та стійкі спільноти, а для України може стати цінним орієнтиром у побудові міст, де кожен мешканець має рівні можливості та відчуває свою значущість.

ВИСНОВКИ

1. Інклюзивне публічне управління є ключовою концепцією сучасного демократичного суспільства, яке прагне забезпечити рівність, справедливість та прозорість у взаємодії між державою і громадянами. Участь громадян у процесах прийняття рішень є важливим елементом цієї системи, що дозволяє враховувати інтереси всіх соціальних груп, зменшувати соціальні нерівності та підвищувати довіру до державних інституцій. В умовах зростаючих викликів, пов'язаних із глобалізацією, урбанізацією та соціальними змінами, інклюзивність виступає основою для стійкого розвитку, забезпечуючи участь різних верств населення у процесах формування державної політики.

2. Моделі участі громадян в інклюзивному публічному управлінні спрямовані на забезпечення активної залученості всіх груп населення до процесів ухвалення рішень, незалежно від їхнього соціального статусу чи особливих потреб. Вони створюють механізми для врахування інтересів кожного громадянина, зміцнюючи демократичні цінності та сприяючи соціальній згуртованості. Інструменти, такі як громадські слухання, бюджет участі, створення органів самоорганізації населення чи громадський простір, дозволяють ефективніше реагувати на виклики та запити громади.

3. Впровадження інклюзивного публічного управління супроводжується низкою викликів та загроз. Основними з них є зростання безробіття, бідності, нерівності населення, трудова міграція. Серед додаткових загроз варто виділити недостатню залученість громадян до економічної, політичної та соціальної активності. Важливим залишається і виклик адаптації міжнародного досвіду до національного контексту, враховуючи особливості українського суспільства та політичної системи.

4. Дослідження інклюзивного публічного управління свідчать про важливість використання інноваційних підходів та сучасних інструментів залучення громадян. Це включає розвиток механізмів електронної демократії, організацію громадських обговорень, впровадження партнерських моделей

співуправління та створення платформ для участі громадян у прийнятті рішень. Такі практики, успішно впроваджені у містах Копенгаген, Мельбурн та Відень, демонструють, що інклюзивне управління дозволяє досягти високого рівня соціальної згуртованості, підвищити якість життя населення та створити умови для сталого розвитку. Україна може скористатися цим досвідом для побудови ефективної системи управління, орієнтованої на потреби громадян, зміцнення демократичних цінностей та підвищення прозорості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Gukalova I.V. (2018). Quality of life as a goal of urban development concepts: conclusions for Ukraine. *Ukrainian geographical journal*, 1, 30-38. DOI: <https://doi.org/10.16407/ugz2018.01.030> [In Ukrainian]. [Гукалова І.В. Якість життя як цільовий імператив концепцій міського розвитку: висновки для України // Укр. геогр. журн. 2018. № 1. С. 30-38. DOI: <https://doi.org/10.16407/ugz2018.01.030>]
2. Kozhyna A.V. (2018). Theory of Inclusive Local Development and It's Correlation with the Theories of Spatial development. *Investments: Practice and Experience*, 22, 102-109. [In Ukrainian]. [Кожина А. В. Теорія інклюзивного місцевого розвитку та її взаємозв'язок з теоріями територіального розвитку // Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 22. С.102-109.]
3. Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020>.
4. Commission on Growth and Development. (2008). *Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development*, the World Bank.
5. Bárcena A., Cimoli M., García-Buchaca R., Abramo L., Pérez R. (2018). Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC). *Towards a regional agenda for inclusive social development: bases and initial proposal (LC/MDS.2/2)*. Santiago, 88 p.
6. Novikov A.I., Vitkina M.K. (2018). Inclusive Economy and Social Responsibility in the Regions of the World: Dilemma or Social Consent. *Regional economy and Management: electronic research journal*, 2 (54). URL: <https://eee-region.ru/article/5401/> [In Russian].
7. Kozhyna A.V. (2018). Factors of Inclusive Local Development: Approaches to Classification. *NAPA Gerald. Series "Public Administration"*, 4. 21-30. [In Ukrainian]. [Кожина А. В. Фактори інклюзивного місцевого розвитку: підходи до класифікації. Вісник НАДУ. Серія "Державне управління". 2018. № 4. С. 21-30.]

8. Hukalova I.V. (2019). To the Issue of Socio-Geographical Conceptualization of Inclusive Development. Scientific Herald of Kherson State University. Series: Geographical Sciences”. Iss. 10, 20-26. [In Ukrainian] [Гукалова І.В. До питання соціально-географічної концептуалізації інклюзивного розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Географічні науки. 2019. Вип. 10. 20-26.]

9. Promoting peace-building and inclusive local development (PBILD). Final programme1 narrative report. URL: <http://mptf.undp.org/document/download/11448>.

10. Cohesion policy for a more social Europe: Regions and Cities inclusive for all. URL: https://europa.eu/regions-and-cities/programme/sessions/373_en.

11. Калініна Л.А. Мистецька інклюзія: виклики, проблеми, перспективи. Стан та перспективи розвитку культурологічної науки : зб. тез доповідей V Міжнародної наук.-практ. конф. 2019. С. 75–77 URL: http://217.77.221.199/bitstream/123456789/1286/1/Калініна_75-77.pdf.

12. Клименюк Н.В. Інклюзія людей з особливими потребами до суспільного життя: історичний аспект. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія. Сер.: Педагогіка. №. 112, Вип. 99. 2009. С. 148–153. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Npchduped_2009_112_99_27

13. Савчук Д.А., Мельник Ю.Р. Аналіз суспільної системи за допомогою індикаторів соціальної інклюзії. Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський, Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж. 2019. С. 139–142.

14. Decree of the President of Ukraine № 487/2021 “On the National Strategy for Promoting the Development of Civil Society in Ukraine for 2021-2026”.

(2021, September). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#n23>.

15. Decree of the President of Ukraine № 722/2019 “On the Goals of Sustainable Development of Ukraine for the period up to 2030”. (2019, September). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

16. Order of the Cabinet of Ministers № 333 “On Approval of the Concept of Reforming Local Self-Government and Territorial Organization of Power in Ukraine” (2014, April). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.

17. The concept of development of civic education in Ukraine: the order of the Cabinet of Ministers of 03.10.2018 № 710-r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>.

18. Mistosite. (2016). Government-Community Collaboration: Six Typologies of Public Participation. Retrieved from <https://cutt.ly/8KPHIco>.

19. Shumlyayeva, I. (2021). The influence of European norms of participatory democracy on increasing the level of participation of Ukrainian citizens in local self-government. *Public administration aspects*, 9(1), 113-120. doi: 10.15421 / 152111.

20. Cedos.org.ua. (2017). Research of mechanisms of public involvement in the decisionmaking process by Kyiv city authorities. Retrieved from https://cedos.org.ua/wpcontent/uploads/re_cedos_web.pdf.

21. Ferdi Kamberi, & Bekim Baliqi. (2018). Participation of the Community in the DecisionMaking Process – Case the Municipality of Pristina. *Path of Science*, 4(8), 5001-5012. Retrieved from https://www.academia.edu/37399683/Participation_of_the_Community_in_the_Decision_Ma king_Process_Case_the_Municipality_of_Pristina

22. Gonchar, Y. (2021). Participation in community development strategy. Experience of territorial communities of Donetsk and Luhansk regions. Retrieved from file: /// C: /Users/KafPuatom2/Downloads/UA-UNDP-participation-in-strategic-planning-web.pdf.

23. Code of best practices for public participation in the decision-making process. (2009). In Conference of International Non-Governmental Organizations of the Council of Europe. Retrieved from <https://rm.coe.int/16802eeddb>.
24. Seryogin, S.M, Borodin, E.I., Komarova, K.V., Lipovskaya, N.A., & Tarasenko, T.M. (2019). Personnel management in public authorities. Dnipro: DRIDU NADU, 200 p.
25. Council of Europe. (n.d.). European Strategy for Innovation and Good Governance at Local Level. Retrieved from http://www.slg-coe.org.ua/wpcontent/uploads/2015/05/Strategy_for_Innovation.pdf.
26. Council of Europe. (2017). Guidelines for public participation in political decisionmaking. Retrieved from <https://rm.coe.int/guidelines-on-civil-participation-in-politicaldecision-making/168076e135>.
27. OporaUa. (2018). Civic participation: what is it? Retrieved from <https://www.oporaua.org/news/vybory/45436-hromadianska-uchast-shcho-tse-take>.
28. Law of Ukraine № 393/96-VR “On Citizens’ Appeals”: (1996, October). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
29. Law of Ukraine № 280/97-BP “On Local Self-Government in Ukraine”. (1997, May). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
30. The Constitution of Ukraine of 28 August 1996. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
31. Law of Ukraine № 2625-III “On Bodies of Self-Organization of the Population” (2001, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text>.
32. Law of Ukraine № 577-VIII “On Amendments to the Law of Ukraine “On Citizens’ Appeals” concerning Electronic Appeals and Electronic Petitions”. (2015, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-19#Text>.
33. Jankauskaitė-Jurevičienė, L., Mlinkauskienė, A. (2021). Community Participation in Decision Making Processes in Urban Planning: The Case of Kaunas.

Journal of Contemporary Urban Affairs. 5(2), 197-208. Retrieved from <https://media.neliti.com/media/publications/339646-community-participation-in-decisionmaki-8395785a.pdf>.

34. Semianovskyi, V. M. (2019). Participation of the Public in State and Local Governance: Principles, Statistics and European Experience for Ukraine. Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine, 2, 21–30. Doi: 10.31767/su.2(85)2019.02.03.

35. Johnson B., Andersen A.D. Learning, Innovation and Inclusive Development: New perspectives on economic development strategy and development aid / B.Johnson, A.D.Andersen // Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, Globelics Thematic Report, Vol. 2011/2012, 2012.

36. Стимулювання інклюзивного зростання за допомогою більш абсолютного регулювання: роль оцінки регулювання впливу / Комітет з регуляторної політики ОЕСР, 12-ті збори, 15-16 квітня 2015 р., Париж, Франція.

37. Donahue R., McDearman B., Barker R. Committing to Inclusive Growth: lessons for metro areas from the Inclusive Economic Development Lab / R.Donahue, B.McDearman, R.Barker // Metropolitan Policy Program at Brookings, 2017, 56 p.

38. *Á³áë³îàêà ÆÄÒÓ.* URL: <https://library.ztu.edu.ua/e-copies/sas/1/61.pdf> .

39. Joint report on social inclusion, (2004), [Online], available at: https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf.

40. *ICI Journals Master List.* URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/906280.pdf>.

41. *Державний університет «Житомирська політехніка».* URL: https://ztu.edu.ua/site/files/1/docs/Наука/Аспірантура%20та%20докторантура/Разові%20ради/2023/Сергієнко_Ірина_дисертація.pdf.

42. «No Prosperity Without Inclusion: A New Index For Cities», [Online], available at: <https://datadrivenlab.org/data/the-prosperity-inclusion-city-seal-and-award-picsa-ceremony/>

43. «The Strategy Plan for Vienna», [Online], available at: <https://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/studien/pdf/b007289.pdf>

44. «Principle 19: Housing and assistance for the homeless», [Online], available at: <https://inclusivecities4all.eu/wp-content/uploads/2020/06/Vienna-pledge-Principle-19.pdf>

45. «City with a female face: how modern Vienna was shaped by women», [Online], available at: <https://www.theguardian.com/cities/2019/may/14/city-with-a-female-face-how-modern-vienna-was-shaped-by-women>

46. International strategy for the City of Copenhagen, [Online], available at: <https://international.kk.dk/sites/default/files/202109/%C3%98KF%20International%20strategi%20KK%20A4%20UK.pdf>

47. «Copenhagen: resilience and liveability» (2018), Field Actions Science Reports, Special Issue 18, Online since 15 December 2018, connection on 02 November 2023, [Online], available at: <http://journals.openedition.org/factsreports/4750>

48. «EIU report: The Global Liveability Index 2023», [Online], available at: <https://eiu.com/n/campaigns/global-liveability-index-2023/>

49. Inclusive Melbourne strategy 2022–32, [Online], available at: <https://www.melbourne.vic.gov.au/SiteCollectionDocuments/inclusive-melbourne-strategy.pdf>